

דו"ח הוועדה להערכת איכות של התכניות להוראת שפה וספרות ערבית מכללת קיי

2018

תשע"ח

תוכן העניינים

פרק 1 : רקע.....3

פרק 2 :

4.....תהליכי העבודה של הוועדה

פרק 3 :

הערכת האיכות של תכנית הלימודים להוראת שפה ספרות ערבית

5.....במכללת קיי

נספחים :

נספח 1 : כתב המינוי של הוועדה

נספח 2 : סדר יום הביקור

פרק 1 : רקע

המועצה להשכלה גבוה (מל"ג), החליטה להעריך את תכניות הלימודים להכשרת מורים לשפה וספרות ערבית בשנת הלימודים תשע"ז-תשע"ח. בהתאם להחלטה זו, מינתה המועצה להשכלה גבוהה את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' אברהם טאהא,¹ החוג לשפה וספרות ערבית, אוניברסיטת חיפה, יו"ר
 - פרופ' מנחם מילסון (אמריטוס), החוג ל לשפה וספרות ערבית, האוניברסיטה העברית
 - פרופ' חסיב שחאדה (אמריטוס), המחלקה לתרבויות עולם, אוניברסיטת הלסינקי, פינלנד
 - פרופ' מחמוד ע'נאים,² החוג ללימודי הערבית והאסלאם, אוניברסיטת תל-אביב
 - פרופ' אלה לנדאו-טסרון (אמריטוס), החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון, האוניברסיטה העברית
 - ד"ר אלון פרגמן,³ המחלקה ללימודי מזרח תיכון, אוניברסיטת בן-גוריון
 - ד"ר שלמה אלון, משרד החינוך, מפמ"ר לימודי ערבית לשעבר
- הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה הוועדה התבקשה :

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת שפה וספרות ערבית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה על ידי המוסדות התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך ממרץ 2017.

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אברהם טאהא לא השתתף בהערכת תכנית הלימודים במכללה הערבית חיפה.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' מחמוד ע'נאים לא השתתף בהערכת הלימודים במכללה הערבית חיפה, מכללת בית ברל, מכללת אלקאסמי ומכללת סכנין.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, ד"ר אלון פרגמן לא השתתף בהערכת תכנית הלימודים במכללת בית ברל.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה קיימה את ביקוריה בכל המוסדות העוברים הערכת איכות בתחום הוראת השפה והספרות הערבית במהלך חודש מרץ 2018. טרם הביקורים קיימה הוועדה ישיבת הכנה במסגרתה דנה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ולתכניות להכשרת עובדי הוראה בתחום זה בפרט. כמו כן התקיימו ישיבות פרטניות להכנת כל ביקור.

במסגרת פעילותה ביקרה הוועדה במוסדות הבאים:

מכללת דוד ילין, מכללת בית ברל, מכללת קיי, מכללת אלקאסמי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת סכנין ומכללת אורנים.

במהלך הביקורים נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסדות ובהנהלת התכניות, וכן עם אנשי סגל, סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת השפה הערבית במכללת קיי. הביקור במכללה זו התקיים ב-15 במרץ 2018.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה: פרופ' אברהמים טאהא, פרופ' מנחם מילסון, פרופ' חסיב שחאדה, פרופ' מחמוד ע'נאים, פרופ' אלה לנדאו-טסרון, ד"ר שלמה אלון.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולחוג להוראת ערבית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3: הערכת האיכות של תכנית הלימודים להוראת השפה הערבית במכללת קיי

דו"ח זה מתייחס למצב שהיה קיים בעת ביקור הוועדה במוסדות השונים ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. הדו"ח מתעד את המסקנות שאליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות על סמך המסמכים שקיבלה מהמוסדות, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסדות, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע זמין לוועדה.

*הדו"ח כתוב בלשון זכר, אך מכוון לשני המינים.

1. כללי

יש חשיבות עצומה בקיום חוג לערבית באזור זה (באר ושבע ודרומה) להכשרת המורים לערבית לאוכלוסייה הבדואית הרחבה. באזור מתגוררת אוכלוסייה בדואית גדולה מאוד. יש מחסור גדול בסגלי הוראה המתגוררים במרחב הזה ויש צורך חיוני בהכשרת מורים רבים אשר ידעו את הערבית התקנית ברמה טובה מאוד, ויקנו אותה לדור הצעיר. כמובן שהצורך לשרת אוכלוסייה מסוימת אינו צריך להיות על חשבון טיב התכנית. לכן חברי הוועדה ממליצים להקפיד על רמה גבוהה של המועמדים המתקבלים לתכנית ושל אנשי הסגל האקדמי.

נקודות לשימור:

- המאמץ השיטתי לדבר ערבית תקנית (ספרותית) במהלך העבודה עם הסטודנטים.
סגל ההוראה דובר הערבית (קורסים דיסציפלינריים, קורסי חינוך בשפה הערבית), קיבל הנחייה לדבר ערבית תקנית במפגשים עם הסטודנטים, בין אם במפגשי הוראה פורמליים ובין אם בהנחייה פרטנית.
- יש להמשיך ולפתח את "המרחב הפתוח" המעודד את הכתיבה היצירתית השיתופית.
מסגרת המרכז במכללת קיי המוקדש לקידום הוראת השפה הערבית ותרבותה, המכללה מצודדת הוצאה לאור של מקבצי כתיבה יצירתית ושיתופית. שניים מהמקבצים הם: "הפרח באני" ו"אשכולות".
- שיפור מעורבות המכללה באיתור מקומות עבודה למסיימי החוג לערבית (תכנית "שיאים").
תכנית "שיאים" (שייכות, יכולת, אוטונומיה, יוזמה, מכוונות עצמית) ממשיכה לפעול ואף להתרחב במסגרת היחידה שלפני הכניסה להוראה. הוקם מרכז הערכה המאתר בארבע מנהלים לקראת שנת הסטאז' המגלים כישורי הוראה, מנהיגות ויזמות ומסייע להם בהשמה ובפיווי בשנתיים הראשונות להוראתם. התוכנית זכתה השנה להיכלל בפורום "התוכניות המיוחדות" של משרד החינוך.

- המשך המערך של מתן מלגות וחונכים לסטודנטים (למרות החלקיות שלהן).
 - א. במסגרת פרויקט אח/אחות גדולה המופעל דרך דיקנט הסטודנטים וביתר צמ אגדת הסטודנטים, סטודנטים משנה ב' חונכים סטודנטים משנה א' ומלווים אותם לאורך שנת הלימודים הראשונה בהסתמכות ובלימודים האקדמיים.
 - ב. במסגרת דיקנט הסטודנטים מוקצות מלגות ייחודיות לסטודנטים החונכים את צמיתיהם במסגרת: "אכסניית לשון" או בליוי פרטני של סטודנטים מתקשים.

המלצות הכרחיות:

- מתן דגש מיוחד על רכישת השפה התקנית והכשרת הלבבות לשימוש בה בבתי הספר. ניתן לעשות את זה בדרכים שונות, כגון קורסים מזורזים לפני תחילת הלימודים או בחופשות או בכל דרך שהמכללה רואה לנכון.

המכללה רואה את הנושא חשוב והכרחי. עם קבלתם של הסטודנטים ולפני פתיחת שנת הלימודים, מתקיימת מכינה בת 60 שעות: "צד אחד לפני כולם" לסטודנטים הבדואים, במסגרתה הסטודנטים לומדים היבטים אקדמיים שונים כגון: אוריינות אקדמית ושימוש מושכל במחשב, תוק הקפדה על הוראה ולימודים בשפה הערבית התקנית. למרות שמכינה זו אינה מתוקצבת על ידי משרד החינוך, המכללה מתכננת להמשיך ולהפעילה גם בעתיד.

המלצות נדרשות:

- המשך הקשר לוועדת "האתגרים" לקידום השפה הערבית.

גם בשנה"ל תשע"ט פועלת ועדת אתגרים במכללת קיי וכוללת במסגרתה מנכ"ל רחה של הצערה והצמקה בתחומים: חינוך לשוני בשפה הערבית - ספרות ילדים בגן, קורס ייחודי על החברה והתרבות הערבית הנלמד בשפה הערבית התקנית ופיתוח קשרי מכללה - עדה באמצעות דגם ההכשרה של ה-PDS בבתי ספר ערביים במחוז דרום.
- לשקול פטור חלקי מהוראה לחברי הסגל של החוג לערבית על מנת לעודד מחקר.

במכללת קיי פועלת רשות מחקר המצודדת חברי סגל להגיש הצעות מחקר. ההצעות הראויות מתוקצבות על ידי רשות המחקר. תקצוב זה מאפשר לחברי הסגל להקדיש זמן ייחודי לצבודה מחקרית. המכללה תתקצב את המחקרים המאושרים על ידי רשות המחקר גם בחומש הקרוב.

- הרחבת מערך המלגות הניתנות לסטודנטים.

בשנה"ף תשע"ט יזכו 84 סטודנטים בדואים במלגות מטעם ועדת אתגרים. מלגות נוספות מוצנקות תמורת פצילות תרומה לפקה"ה הודות לקרן אברהם סרדי. בנוסף לכך המכללה מצניקה מלגות על בסיס מצב סוציאקונומי לסטודנטים הנלקקים. בנוסף, 30 סטודנטים בכל שנתון מקבלים מימון מלא של שכ"ף מטעם משרד הביטחון (סטודנטים שירתו בצה"ל ושעשו שרות לאומי אזרחי) ומלגת קיום מטעם משרד הביטחון. המכללה תשמור על מצר המלגות המכללתיות גם בחומש הקרוב.

2. תכנית הלימודים

המכללה משקיעה מאמצים גדולים בהשבחת תוכנית הלימודים, בשיפור התשתיות הפיזיות ובמתן עדיפות ללשון התקנית, בקרב הסטודנטים ובקרב חברי הסגל והמורים המאמנים.

נקודות לשימור:

- הדגש על הכשרת מורים להוראת ערבית תקנית חיובי מאוד, גם בשל הפער העצום הקיים בין הלשון התקנית (הספרותית) והלהגים הרבים הרווחים באזור.
- נמשך להנחות את כל הסגל לדבר ערבית תקנית בכל הקורסים הנלמדים בשפה הערבית.

המלצות הכרחיות:

- הוועדה סבורה כי על המכללה לקיים חשיבה מחודשת באשר לאופי התכנית כולה. הסוגיות אשר יש לבחון הן:
 - יצירת היבטים גילאיים ייחודיים בתכנית הלימודים בערבית, כדי לתת מענה לצרכים של הלומדים במסלול היסודי, ובמיוחד במסלול העל-יסודי.
 - לצדכנו במהלך שנים רבות, מספר הסטודנטים הבוחרים בהתמחות לשון ערבית, הן בבי"ס היסודי והן בבי"ס העל-יסודי, הוא קטן. בשנה"ף תשע"ט לדוגמא, החלו את הלימודים 9 סטודנטים בעל-יסודי ו-11 סטודנטים ביסודי. מספרים קטנים אלה לא מאפשרים לנו לבנות קבוצות הוראה נפרדות ליסודי ולעל-יסודי ולפיכך התכנית נוצרים למעלה מ-100 בתי הספר.
 - המכללה צושה מאמץ לאיים סטודנטים להוראת השפה הערבית. את מספרם יזיצף-25 סטודנטים נוכח לפצל את תוכנית הלימודים ליסודי ולעל-יסודי. בתכנית ההכשרה לאן, שבה מספר הסטודנטים מאפשר התמחות אילאית, נלמדים היבטים אילאיים ייחודיים כמו: ספרות ילדים ערבית.

- בחינת הסוגיה של תכנית חד-חוגית בערבית.

צ"פ כי הנחיית משרד החינוך והמועצה להשכלה גבוהה, צד למצער המכללות האקדמיות לחינוך לתקצוב הות"ת, הם אינם מאשרים פתיחה של תוכניות חדשות. לפיכך פתיחת תוכנית חד-חוגית בערבית (נמצאת בסטטוס של תוכנית חדשה) אינה אפשרית בשלב זה. עם קבלת אישור להקמת תוכניות חדשות, המכללה תסקוף את האפשרות לפתיחת תוכנית חד-חוגית בערבית, וזאת במהלך החומ"ס הקרוב.
- החוג העל-יסודי מוגדר כחוג להוראת ערבית כשפה שנייה. הדבר מצריך בחינה מחודשת, יש להגדיר את החוג להוראת ערבית, הן בחינוך הערבי והן בחינוך העברי.

המלצה זו אינה מתייחסת באופן מדויק למבנה הצל-יסודי של הוראת הערבית במכללת ק"י. במסגרת תוכנית ההכשרה לבית הספר הצל-יסודי, הוראת הערבית מתקיימת במסגרת תוכנית דו-חוגית של שלוש ערבית כשפת אם ושלוש ערבית כשפה שנייה. המינוח שלוש ערבית כשפת אם אושר צ"י המל"ג ומתווה אריאב.
- העדר תכנית חד-חוגית בערבית, יוצר חולשה בהוראת הקריאה, תורת הצורות ותורת המשפט והוראת הספרות.

יש להשקיע שעות הוראה רבות בשנת הלימודים הראשונה לחיזוק השליטה בשפה הערבית התקנית (הספרותית ובשלב הראשון הערבית המפושטת-אלמיסרה). שכן בוגרי בתי הספר התיכוניים מגיעים למכללה עם ידיעה ושליטה מועטה של הערבית התקנית.

התוכנית פוצלת צ"פ כי "מתווה אריאב" וכוללת 26 ע"פ. במכללת השעות בתוכנית לא ניתן להוסיף לה בשלב הנוכחי שעות הוראה נוספות. התוכנית כוללת קורסים בסיסיים בלשון ובספרות, וזאת כדי להקיף תחומים שונים מההיבט הלשוני ומההיבט הספרותי (הקלאסי והמודרני).

בצמיד וכשהמל"ג יאפשר למכללה להגיש בקשה לתוכניות חדשות, המכללה תסקוף הצעה לפתיחה חד-חוגית בערבית ובה יהיה מקום להרחיב את היריעה בקורסי הלשון והספרות ואף ללון אותם.
- במסלול העל-יסודי אין קורס על שיטות הוראה בלשון הערבית. חסר גם קורס על רטוריקה בחינוך העל-יסודי.

במסגרת התוכנית הדו-חוגית הקיימת ובשל מכללת השעות, לא קיים קורס על שיטות הוראה בלשון ערבית, אך תחום זה נלמד במסגרת הסדנה בהוראת הערבית, במסגרתה הסטודנטים לומדים במלון שיטות הוראה בערבית ואף מיישמים את הידע הזה במסגרת ההתנסות שלהם בבתי הספר. היישום נעשה כבר עתה.

הקורס רטוריקה ערבית כבר קיים במסגרת שנים רבות בתוכנית, ומסיק בתוכנית החומ"ס הנוכחית.

- יש לפצל את הקורס להבעה בכתב ובעל-פה לשני קורסים נפרדים.
- מסגרת תכנית חד חולית אתידית ניתן יהיה לפצל את הקורס הנ"ל לשני קורסים נפרדים: הבעה בכתב והבעה בצ"פ. היום במסגרת הקורס המשולב: "הבעה בכתב ובצ"פ" יש דגשים לשני התחומים האלה.

המלצות נדרשות:

- יש לבחון שוב את השילוב המחייב של שני חוגים – ערבית ועברית בעל-יסודי. יש דעות שונות על כך. יש הסבורים כי השילוב המחייב, "מבריה" חלק מן הסטודנטים, ויש כאלה שרואים בזה שילוב מוצלח ואינטגרטיבי.

לדעתנו השיטה בין החולית ערבית וצברית בצל-יסודי הוא חשוב, מאפשר היכרות עם הבסיס השמי של השפות ונותן לסטודנטים את הזדמנות להרחבת התעסוקה שלהם עם כניסתם למערכת החינוך. לכן נבקש להמשיכו עם התוכנית החומש הנוכחית.

- יש לבחון לקיים חוג ערבית בלבד (חד-חוגי) במסלול העל-יסודי.
- כפי שציינו בהמלצות ההכרחיות, המכללה מנועה מלהכניס פה לה תוכניות חדשות למ"ד (חוג ערבית חד-חולי מודרך כתוכנית חדשה). בנוסף, יש לציין שמספר המוצמדים לחוג הערבית הוא מוצט ודווקא השיטה בינו לבין ערבית מאפשר למוצמדים נוספים להתמחות בשני תחומים אלה.
- הוועדה ממליצה לבחון שוב את מבנה המסלולים, ליסודי ולעל-יסודי, כי בפועל אין הבדל בין המסלולים.

ההתאמה במבנה הלימודים במסלול היסודי ובצל-יסודי נובע מתפיסת המכללה עם בנית הספר היסודי המורה המתמחה בהוראת הלשון צריך היכרות טובה ומצויקה עם דפוסי הידע הדיסציפלינרי. כך המכללה נוהגת עם המתמחות לשון ערבית במסלול היסודי ובצל-יסודי.

- יש לבחון את קובלנות התלמידים על העומס הרב בתכנית הלימודים, אשר אינו מאפשר לסטודנטים במצב כלכלי קשה לעבוד במהלך שנות הלימודים.

הצומס הלימודי נובע מהמתווה האקדמי, "מתווה אריאב", שפורסם צ"י המל"ד והמכללה מחויבת לו. אותם סטודנטים הנדרשים עם לעבוד לפתרונות מופנים לדיוקן הסטודנטים לסיוע כספי באמצעות מלגות. המכללה תציע מלגות לסטודנטים נזקקים לאורך תוכנית החומש הנוכחית.

- בחלק מהסילבוסים ישנן רשימות ביבליוגרפיות ארוכות הכוללות מספר מוגזם של פריטים ביבליוגרפיים. יש לבחון נושא זה ולבנות סילבוסים ריאליים שיעמדו בהם התלמידים עם שתי רשימות: חובה ורשות.

מציון ברשימות הביבליוגרפיות צוּלָה שקיימת רשימת חובה ורשימת רשות. בחלק של הרשות, הרשימה לצתיים ארוכה כיוון שהיא כוללת ספרי צנר בסיסיים ומקורות המשמשים את הסטודנטים בצבודות ולציון מרחב בנושאים רלוונטיים. המרצים התבקשו להקפיד על מתן רשימות שהסטודנט יכול לצמוד בהן כבר משנת הלימודים תשצ"ט.

המלצות לשדרוג:

- מומלץ לקבוע מסגרת ברורה של קורס להדרכה ביבליוגרפית, ולא להסתפק בשילוב התכנים בקורסים קיימים.
התכנים של הדרכה ביבליוגרפית משולבים בקורסי ההתמחות, כולל הפנייה למקורות מידע. עם פרסום המתווה האקדמי החדש להכשרת מורים (מיועד להתפרסם בשנה הקרובה) תיבחן האפשרות להכיל קורס להדרכה ביבליוגרפית.
- חשוב להוסיף לתוכנית קורס לכתובה יצירתית.
התכנים של קורס לכתובה יצירתית משולבים בתוך הקורס להכנה ובעצם פה. עם פרסום המתווה האקדמי להכשרת מורים תיבחן האפשרות להכיל קורס הצוסק לכתובה יצירתית.
- ראוי להוסיף קורס שנתי על שירה (כיום יש רק קורס סמסטרילי).
תיבדק האפשרות לשלב קורס שנתי על שירה בשנה"ל הבאה תש"ף. הדבר ייעשה בתוספת שעות או במסגרת קורסי החירה.
- להוסיף קורס לדרכי הוראת הערבית לחינוך העל-יסודי. הקורס קיים רק לבניה"ס היסודי.
הקורס הוראת הערבית לבית הספר היסודי אינו נכלל בשעות של ההתמחות בלשון ערבית במסגרת התכנית הקיימת וזאת על פי הנחיות המתווה האקדמי הנוכחי, "מתווה אריאב". המכללה תדאג שהתכנים הרלוונטיים בדרכי הוראת הערבית לחינוך העל-יסודי יושלבו בתכני הסדנא הדקדוקית כבר בשנת הלימודים תשצ"ט.

3. סטודנטים ובוגרים

הוועדה התרשמה שמרבית הסטודנטים רואים במכללה ובחוג לערבית "בית חם" וחשים שההכשרה הניתנת להם מקצועית וטובה.
יש מספר ראוי של סטודנטים ומועמדים להצטרפות ללימודים במכללה, אך זקוקים לחיזוק השליטה בערבית התקנית.
אין לחוג תכנית מסודרת המשלבת סטודנטים יהודים וערבים.
אין מעורבות של החוג בהשמת הבוגרים.

נקודות לשימור:

- הסטודנטים מודעים לחיוניות לימוד הערבית התקנית ולצורך להקדים את הוראת הערבית התקנית בבתי הספר, מגיל צעיר מאוד.
 - קיימת שביעות רצון של הסטודנטים מן הידע והיחס של סגל המורים בחוג לערבית.
 - חברי הוועדה התרשמו לטובה מן ההתנסות המעשית במכללה, בייחוד בהשוואה למכללות אחרות מחוץ לישראל (חברון ושכם).
 - חברי הוועדה מתרשמים לטובה מהקפדת הסגל לדבר ערבית תקנית. ניכר כי הדבר מסייע לסטודנטים ולבוגרים לשפר ולבסס את שליטתם בערבית התקנית.
- המכללה מודה על ההתייחסות החיובית שהיבטי 30 ו 31 הנקודות לעימור ומתכנת לעצמה עם הצטיי.

המלצות הכרחיות:

- פתיחה מחודשת של תכנית הסבת האקדמאים (שח"ף) משותפת לערבים וליהודים.
- תוכנית הסבת האקדמאים המכללת ק"י היא תוכנית משותפת ליהודים ולערבים מאז פתיחתה לפני 12 שנים, והמכללה תמשיך לקיימה במתכונת המשותפת.
- אין התייחסות מספקת להוראת ערבית לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים.
- בשנה"ל תשע"ז פתחה המכללה תוכנית לחינוך מיוחד רב גילית במגזר הבדואי ובמסגרתה יש קורסים עצמאיים ברכישת קריאה וכתובה בשפה הערבית לאוכלוסיות עם צרכים מיוחדים. בנוסף, במסגרת המסלול היסודי, מתקיים בתשע"ט קורס דומה ומתייחס עם להיבטים של תלמידים שיש להם קושי ברכישת קריאה וכתובה. במסגרת המסלול העל-יסודי מוקדש מאז "מתווה אריאה" קורס סמסטריאלי לשיפור ולהוראה מתקנת לילדים עם צרכים מיוחדים.
- יש לזרז הקמת "תא הבוגרים". כיום אין למכללה מעקב רשמי אחר הבוגרים. אין גם קשר של המכללה עם מעסיקים בפועל, מעסיקים פוטנציאליים ושוק התעסוקה בכלל.
- במסגרת "תא הידידים" של מכללת ק"י מוקם אתה "תא בוגרים" ליצירת קשר מתמשק עם בוגרי המכללה. בנוסף, הוקמה בשנה"ל תשע"ח תוכנית "שיאים" (שייכות, יכולת, אוטונומיה, יוזמה, מכוונות עצמית) - תוכנית לפיתוח מנהיגות ופרואקטיביות של מורים מתחילים בקרב הקהילה הבדואית, שתפקידה לסייע בהשמה ובפיווי של סטודנטים לאורך השנים הראשונות בעבודתם במערכת החינוך. אחראית לתוכנית זו היא היחידה לכניסה להוראה. תוכנית "שיאים" תמשיך לפעול בחומה הנוכחי.

המלצות נדרשות:

- הוועדה ממליצה לבחון מחדש את מדיניות המכללה באשר לחובת התמחות הכפולה, בערבית ובעברית, בעיקר על רקע העומס הרב על הסטודנטים, בעיקר בשנה ד.
התוכנית הדו-חולית בצרפת ובעברית מאפשרת לסטודנטים ללמוד בשנה ד' על פי הנדרש 12 ש"ש ולא כפי שהקף צליה את המחויבות שלהם בשנת הסטאז'.
- לשקול לפתוח מכינה קדם-אקדמית להכשרת מועמדים טובים יותר להוראה.
מספר המוצגים למכללה גבוה מהיכולת של המכללה לקלוט, לכן במקום להקים מכינה קדם אקדמית, המכללה החליטה על שני מהלכים:
א. "צדד אחד לפני כולם" - מפגשים המתקיימים לפני תחילת שנת הלימודים לסטודנטים בדואים להנעת הלימודים האקדמיים.
ב. "אחים בדואים" - חניכה של סטודנטים משנתון ב' את הסטודנטים משנתון א' להנעת הלימודים האקדמיים.
שני מהלכים אלה יבוצעו עם התוכנית החומש הנוכחית.
- לשקול בחיוב פתיחת מסלול בין-מגזרי (ערבים ויהודים), אשר אושר בעבר ע"י המל"ג, אך לא מתקיים בפועל.
המכללת ק"י כל תוכניות ההכשרה לבית הספר הצל-יסודי הן בין מלגרות וכוללות בתוכן המשותף סטודנטים יהודים וצרבים. המל"ג אישר למכללת ק"י לקיים תוכניות נפרדות ליהודים וצרבים בתחומים של גיל רק ובית ספר יסודי וכך המכללה נוהגת.
- לפעול להעלאת השליטה בערבית התקנית של בוגרי החוג לערבית.
המסגרת המרכז לקידום הוראת השפה הצרפתית על פי: אברהם סצדי, בוחני חברי הסגל דרכים להצלחת השליטה של הסטודנטים בשפה הצרפתית התקנית, בין השאר צ"י כתיבה יזירתית בשפה התקנית בצלנני "פרח באני" ו"אשכולות". תינתן תשומת לב מיוחדת לשימוש של המרכז בשפה התקנית במסגרת הקורסים. בנוסף, במסגרת וצדד אתגרים, בשנה"ל תשע"ט מוצעת למרכז המלגדים בשפה הצרפתית השתלמות להצמקת השימוש שלהם בצרפתית התקנית.

המלצות לשדרוג:

- לעודד פעולות חניכה וקדום של סטודנטים מתחילים וסטודנטים וותיקים, יהודים וערבים.
השנה"ל תשע"ח מופצת מסגרת של "אחים בדואים" ובה סטודנטים ותיקים חונכים סטודנטים מתחילים. השנה משתתפים בתוכנית זו 20 סטודנטים. התוכנית מופצת באמצעות דיקנט הסטודנטים. המכללה מתכננת להמשיך בתוכנית זו עם בחומש הקרוב.

- למצוא דרכים לגוון את דרכי ההוראה ולהוסיף דרכים יצירתיות להוראת החומר הנלמד.
- חלק מהמרכזים מצוונים את דרכי ההוראה שלהם ומתמשים בטכנולוגיה חדישה הכוללת שימוש במאגרי מידע מקוונים ולמידה מתוקשבת, שימוש בסרטונים וצוד. כבר משנת הלימודים תשע"ט המכללה דואגת לשיפור דרכי הוראה מצוונות ולתוספת דרכים יצירתיות להוראת החומר הנלמד בקורסי ההתמחות ללשון ערבית.

4. סגל

סגל ההוראה מגוון ומתאים בדרך כלל, אך החוג עדין מתקצב ע"י משרד החינוך ולא עבר למלי"ג, דבר הפוגע במסלולי הקידום של הסגל.

נקודות לשימור:

- סגל המרצים מרשים. ראש החוג בעל ידע רב והשפעתו הטובה ניכרת. הוא המאשר את הקורסים המוצעים ע"י סגל ההוראה.
- סגל ההוראה מדגיש את מחויבותו להשפיע על איכותם של המורים לערבית בבתי הספר. רשות המחקר של המכללה מעודדת מחקר ומאפשרת למרצים לפנות לקרנות חיצוניות.
- המדריכים הפדגוגיים שייכים לסגל של החוג לערבית, דבר אשר תורם לרצף בהכשרת הסטודנטים להוראת המקצוע.

תודה על ציון הנקודות לשימור. המכללה מתכננת כאופן למערכת ולהצמיקם.

המלצות הכרחיות:

- הסגל העלה את המצוקה הרבה בשל העדר מסלול קידום (מצוקה אשר עלתה במרבית המכללות אשר טרם עברו לות"ת).

משרד החינוך החליט להקפיא את מסלול הקידום לסגל האקדמי.

- ניכר כי ביטול דרגת מרצה בכיר א, מביאה לתחושת "תקיעות" ותסכול בשל חוסר היכולת להתקדם מעבר לדרגת מרצה בכיר. יש צורך לבחון את הסוגיה ולתת לה עדיפות גבוהה בהתארגנות לשנת הלימודים הקרובה.

מסלול הקידום המכללה מותנה באישור ותקצוב משה"ת. כאמור משה"ח החליט להקפיא מסלול זה עד למצב לות"ת ודרגת מרצה בכיר א' נכללת גם בהקפאה זו. כראש המכללה נמצאת במצב עם מוסד אקדמי אחר כ"ע. אם המיזוג יצליח ויתאפשר המצב לות"ת, גם מסלול הקידום יתקיים שוב.

- על הנהלת המכללה לנסח קריטריונים ברורים ושקופים לקידום הסגל האקדמי.
קיימת תקנון "בשבי" האקדמי - חוברת נהלים לסגל האקדמי" המפורסם באתר המכללה. לציון בנהלים - חוברת נהלים לסגל האקדמי! הנוהל לגבי דרכות הקידום מופיע בצ"מ' 21 בתקנון.

המלצות נדרשות:

- על הנהלת המכללה לעשות מאמץ מרבי לגבש סגל ליבתי אשר מרבית משרתו תרוכז במכללת קיי. המעבר לוות"ת יוכל לסייע לכך מאוד.

אנחנו מקווים שהמאמר לות"ת יאפשר למכללה את זיכוש הסגל הליבתי במכללה, אבל במקביל המכללה צוה ותעשה כל מאמץ להרחיב משרות על חברי סגל איכותיים כדי שיוכלו לעבוד סגל ליבתי.

- יש להבטיח שכל המרצים בחוג ידאגו לעדכן את הביבליוגרפיה בקורסים השונים אותם הם מלמדים באופן שוטף.

המרצים דואגים לצדכן את הביבליוגרפיה בקורסים בכל שנה. המכללה תבטיח זאת.

המלצות לשדרוג:

- לתת דגש נוסף על הקורסים בתורת הצורות ובתורת המשפט, כאמצעי להבנה טובה יותר של הטקסטים, בקורסים השונים.

כבר בשנת הלימודים תשע"ט נלמדים הקורסים בתורת הצורות (דקדוק) ובתורת המשפט (תחביר) תוך מתן דגש מיוחד על ההיבט היישומי המצוי הן בכתיבה הן בדבור ומהווים אמצעי לניחוח משפטי מבחינה דקדוקית ותחבירית. הדבר מסייע להבין את תוכן הטקסט במיוחד בספרות הקלאסית.

5. הכשרה מעשית

נקודות לשימור:

- קיימת שביעות רצון נרחבת של הסטודנטים והבוגרים מן ההכשרה המעשית לבית הספר היסודי.
- חברי הוועדה התרשמו לטובה מן ההתנסות המעשית במכללה, בייחוד בהשוואה למכללות אחרות מחוץ לישראל (חברון ושכם).
- פתיחת קבוצת שיח (וואטסאפ) של הסטודנטים המתמחים עם המורים המאמנים.

- התוכנית המופעלת במסגרת ההכשרה להוראה בבתי הספר היסודיים, שבה נפתח השיעור בעשר דקות של "בוקר טוב קריאה".
 - ההוראה החווייתית בחינוך היסודי, ע"י שילוב שירים ואתר נלווה (של ד"ר אלעטאונה).
- המכללה תמשיך להצמיח ולפתח את ההכשרה המעשית בבתי הספר היסודיים, תפתח קבוצות שיש להן סטודנטים מתמחים ומורים מאמנים ותמשיך את "בוקר טוב קריאה" והוראה חווייתית.

המלצות הכרחיות:

- תוצאות ההכשרה המעשית אינן מספקות בחינוך העל-יסודי. יש להרחיב את מספר המדריכים הפדגוגיים והמורים המאמנים לכיתות העל-יסודי. יש לבחון מחדש את מערך ההדרכה הפדגוגית במסלול העל-יסודי, הכולל 3 מדריכים פדגוגיים (כולל ראש החוג) ו-11 מורים מאמנים בששה בתי"ס על-יסודיים, לעומת 10 מדריכים פדגוגיים בחמישה בתי"ס יסודיים.

כמות המדריכים הפדגוגיים נקבעת על פי מספר הסטודנטים המתמחים בתחום. הכשרה לבתי"ס על-יסודיים: בשנה"ל תשע"ח למדו בתוכנית ההכשרה לבית הספר העל-יסודי בהתמחות לשון ערבית בשנה ב' - 4 סטודנטים ובשנה ג' - 9 סטודנטים, ולפיכך הוקצו להדרכה פדגוגית 2 מדריכים. כל מדריך פדגוגי קיבל צד 7 סטודנטים. הכשרה לבתי"ס היסודיים: בשנה"ל תשע"ח למדו בתוכנית ההכשרה לבית הספר היסודי בהתמחות לשון ערבית בשנה ב' - 16 סטודנטים ובשנה ג' - 6 סטודנטים, ולפיכך הוקצו להדרכה פדגוגית בשנה ג' - מדריך אחד בלבד ובשנה ב' הסטודנטים מחולקים להדרכה כוללת ולא דיסציפלינרית. היחס של חלוקת הסטודנטים למדריך פדגוגי הוא צד 10 סטודנטים למדריך ולהיחס של 10 רוצים למורה עליו.

- יש להגביר את המאמצים להטמיע את הדבור בבתי הספר בערבית התקנית (הספרותית), בקרב במורים המאמנים ובשיח של התלמידים בכיתות.

הסטודנטים והמורים המאמנים בערבית מקפידים לדבר לרוב בשפה הספרותית התקנית. לצתיים נעשה בנסיף עם שימוש בשלשון המדוברת על מנת להבטיח הבנה מלאה לביטוי הנלמד. המצב השלשוני של התלמידים בבתי הספר מצריך לצתיים לעבור מהדרכות מהשפה המדוברת לשפה הספרותית.

המלצות נדרשות:

- ההכשרה המעשית לבתי הספר העל-יסודיים מתחילה מאוחר, בחודש אוקטובר, ואינה מספקת. רצוי להתחיל את ההכשרה כבר בספטמבר, והחל משנה א. הוועדה ממליצה על אימוץ דגם ההכשרה של "אקדמיה - כיתה", אשר לצד העומס הרב שדגם זה מטיל על המכשירים, הוא מרכז 3 ימי התנסות בשבוע ומספק לסטודנטים הכשרה מעשית מקיפה ומשמעותית.

שנת הלימודים במכללת ק"י, כמו בכל המוסדות האקדמיים, מתחילה לקראת סוף חודש אוקטובר. סטודנטים רבים מנצלים את פגרת הקיץ כדי לחסוך כסף ללימודים. לימודיהם ולמטרות משפחתיות אחרות. לכן לא ניתן לחייב את כל הסטודנטים להתחיל את לימודיהם בחודש ספטמבר.

יחד עם זאת ולמרות הקשיים, המכללה תשקוף בחיוב לקראת תש"פ את ההמלצה להרחבת מודל "אקדמיה-כיתה" עם לבית הספר הצל-יסודי ובמסגרת זו הסטודנטים יתבקשו להתחיל את ההתנסות המעשית כבר בחודש ספטמבר.

המלצות לשדרוג:

- על המכללה להדק את הקשר עם המורים המאמנים ולוודא כי הם עושים שימוש בערבית התקנית (הספרותית) בכל תהליך ההכשרה בבתי הספר.

ראש החוג בשיתוף עם ראש התכנית להכשרה מתואמים לאבי נקודה זו. הסטודנטים והמורים המאמנים בצרפת מקפידים להשתמש לרוב בשפה הספרותית התקנית. לצתיים רחוקות נעשה שימוש בשפה המדוברת על מנת להבטיח הבנה מלאה לביטוי הנלמד.

6. תשתיות

מצב התשתיות משביע רצון בדרך כלל. הספרייה עשירה בכמות, אך נופלת באיכותה מן הנדרש בחומרים מחקרניים עדכניים.

נקודות לשימור:

- קיום "אכסניית הלשון" במרחב הלמידה, אשר נועדה לתת לסטודנטים תמיכה בעריכה, הגהה וכתובת עבודות אקדמיות.

פצילות "אכסניית הלשון" תמשיך עם השנים הבאות.

המלצות הכרחיות:

- יש לפתור את בעיית הנגישות לספרייה.
- הנגישות לספרייה מתאפשרת צ"י כניסה מהחנייה האחורית של המכללה.
- יש להעשיר את הספרייה בחומרים המוגשים ברשת האינטרנט, ללא תשלום. צריך לחדש את הספרייה בחומרים רבים בחקר הספרות והלשון הערבית.
- כבר לקראת הסמסטר השני של שנת תש"פ ירחיק מאגר החומרים הדיגיטלי של ספריית המכללה החומרים הקשורים בחקר הספרות והלשון הערבית.

- יש להשלים את החסר בתחום המילונאות המודפסת והדיגיטלית הקיימת בארץ. המכּלּלּה תרחיב את החומרים בתחום המילונאות המודפסת והדיגיטלית לקראת שנה"ל תש"ף. יחד עם זאת, הסטודנטים בהתאחות לשון ערבית משתמשים במילונים דיגיטליים עדכניים ביותר. להלן הרשימה:
המילון הערבי-עברי המקוון מאת מנחם מילסון האוניברסיטה העברית
<https://arabic-lang.huji.ac.il/online-dictionary>

מקבץ המילונים הערביים

[/https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar](https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar)

מאגר מילונים: אלקאחת' אלקרבי

[/http://www.baheth.info](http://www.baheth.info)

המלצות נדרשות:

- יש לסייע לסטודנטים בהסעות מסודרות למקומות ההכשרה המעשית, בשל המרחקים הגדולים ומיעוט התחבורה הציבורית.
משרד החינוך לא מתקצב מימון הסעות של סטודנטים למקומות ההכשרה מעשית ולכן המכּלּלּה לא יכולה לסייע לסטודנטים בכך. יחד עם זאת, ראשי התוכניות לעל-יסודי וליסודי מונחים לשלף את הסטודנטים למקומות הכשרה מעשית הקרובים למקום מאוריהם מבלי לוותר על איכותם.

7. הוראה ותוצאות הלמידה

נקודות לשימור:

- פרויקט "האח הגדול", בו נפגשים הסטודנטים החדשים עם תלמידים הלומדים בשנים המתקדמות, אשר חונכים אותם בכניסה לעולם של תרבות אקדמית.
פרויקט "אחים גדולים" משיק גם בשנה"ל הנוכחית ובכוונת המכּלּלּה לשמר זאת בצמיד.
- התארגנות החוג לערבית בפעולותיו למניעת ההעלקות.
המכּלּלּה תמשיך להקפיד על מניעת העלקות.
- שבוע ההכנה ללימודים.
המכּלּלּה תמשיך לקיים את "צעד אחד לפני כולם" כהכנה ללימודים אקדמיים.

המלצות קריטיות ודחופות:

- עריכת קורס טרום שנת הלימודים הראשונה, של חשיפה ומעבר מערבית מדוברת לערבית התקנית.

מסערת "צדד אחד לפני כולם" מתקשים כל המרצים להקפיד על שפה ערבית תקנית הן בהוראתם והן בפנייה שלהם לסטודנטים ובהתייחסות לסטודנטים בצורה פה. בנוסף, יוקדש חלק מ"צדד אחד לפני כולם" להצמקת הידע והשימוש בשפה הערבית התקנית, וכך נמשיך בתוכנית החומש הנוכחית.

8. סיכום:

לחוג לערבית במכללת קיי יש חשיבות רבה מאוד בהרחבת החינוך והידע הלשוני בשפה הערבית התקנית, בדרום הארץ, בקרב האוכלוסייה הבדווית הנרחבת.

יש למצוא דרכים לעידוד סטודנטים ללמוד במכללה למען הגשמת מטרות העל שמציבה המכללה, הן על ידי מכינות, קורסים להכנה, עזרה בהסעות למקומות מרוחקים, מלגות מקרנות פנימיות וחיצוניות.

הפער הגדול בין שפת הדבור בבית והשפה התקנית (הדיגלוסיה) מעצים את חשיבות החוג. לכך יש להוסיף את חשיבות החוג בהכשרת מורים להוראת ערבית בבתי הספר העבריים בדרום הארץ, בהעדר כל מסגרת אקדמית אחרת להכשרת מורים לערבית באזור (באוניברסיטת בן-גוריון אין חוג לערבית, למרות תכנון של 45 שנה ומעלה).

ערבית היא השפה הרשמית השנייה במדינת ישראל וזו חובתה המוסרית של המדינה להציע מסגרת הולמת להכשרת מורים מתאימים להוראתה.

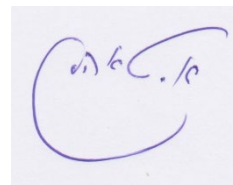
המחסור במורים לערבית באזור, לבתי הספר העבריים והעבריים הוא קריטי וראוי לתוכנית התערבות לאומית.

למכללה יש מערך מלגות מבורך, אך מדובר במלגות לימודים חלקיות בלבד. ראוי לבחון זאת שוב.

על החתום:

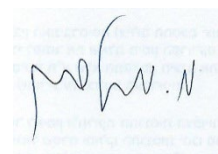
פרופ' מחמוד ע'נאים

פרופ' אברהים טאהא- יו"ר

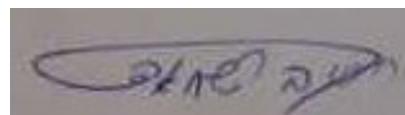
פרופ' אלה לנדאו-טסרון

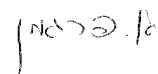
פרופ' מנחם מילסון

ד"ר שלמה אלון

פרופ' חסיב שחאדה

ד"ר אלון פרגמן

נספח 1 : כתב המינוי של הוועדה

כ"ג סיון, תשע"ד
17 יולי, 2014

לכבוד
פרופ' אבנר אהרן שוהם
אונ' ברקת, חיפה

פרופ' טאהר חסנו,

המועצה להשכלה גבוהה ישמה לך ולמקורך ולשני ילדיהם את השעף והמקור והאמון של הקהילה
הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות תחילת חוקת שוטפים של תרומי לסגור בנוכחות האמנים.

בהמשך לחלופה מיום 7.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדה לעריכת שתתן את הכנות
הלפורט על הכשרת עובדי הוראה בתחום זה ואת חשיפת הספרות הערבית במכללות האקדמיות לחינוך.

במסגרת ועודתה מתמסרת הוועדה:

1. לבחון את דרישות ההערכה העצמית של המוסדות האקדמיים תכנית לימודים בתחום זה.
2. לפרוק תיקון חוק אזה ענייני סדרת המועצות.
3. לרשם למועצה להשכלה גבוהה דיווח פרטניים בהם לכל פרסד והיסוד וכו' ממצאי הוועדה,
מסמטתיה והקלפותיה
4. לרשם למועצה להשכלה גבוהה דיווח מוטבם דמת יחסי באופן רחמי להכשרת המורים בתחום ספה
(ספרות ערבית בישראל).

אני עודה כך על הטכטון. לענין חלק במשימה השונה זאת, ושאת בואל למניה אורה לכהן כיו"ר ועדה
הערכת האיתות

היורר הוועדה יהיה כלילן.

פרופ' נחום מילסון, פרופ' חסין שאהד, פרופ' חסנו וענאבי, פרופ' אלזי עליא-סטורן, ילזי אלזי
חריז, דירי גמח אלזן

כלי תמל מען אפרתי רכמי את ועודת הוועדה

פרוטם לזכו פעולת הוועדה וסמחיהיהיה פומיעיה תוספת המצורף

אני פאול כך ולועדה ענניה פוריה והצלחה רבה.

גלילי
פרופ' אור פרלמן
סוירר הוועדה להשכלה גבוהה

מציה: וספח לכהן דסוני

העיקר
דיר ורדה כן-טארק, סמנכ"ל ילזי איתות, מילי
כלי תמל מען אפרתי, רכמי הוועדה, האנף להערכת איתות, מילי

נספח 2 : סדר יום הביקור

שעה	הגורם עמו נפגשים	שמות המשתתפים	מיקום
09: 30-09: 00	מפגש פתיחה עם הנהלת המוסד	פרופ' לאה קוזמינסקי – נשיאת המכללה ד"ר אורלי קרן – משנה לנשיאה וראש בית הספר להכשרה	בניין אמנות חדר 2205
10: 15-09: 30	ראש החוג	ד"ר מוסא אבו שארב - ראש התמחות בלשון ערבית כשפת אם	בניין אמנות חדר 2205
10: 45-10: 15	ראשי המסלולים בהם נלמד החוג לשפה וספרות ערבית	ד"ר אינה סמירנוב – ראש תכנית ההכשרה לבית הספר העל-יסודי ד"ר כמאל אבו רביעה – ראש תכנית ההכשרה לבית הספר היסודי במגזר הבדואי	בניין אמנות חדר 2205
11: 30-10: 45	סגל ליבתי המלמד בתכנית	ד"ר סלים אבו ג'אבר ד"ר ראנס מזעאל ד"ר פכרי בסול ד"ר חאלד אגברייה ד"ר אחמד אלעטאונה מר טארק אבו רג'ב	בניין אמנות חדר 2205
12: 15-11: 30	מדריכים פדגוגיים	ד"ר סלים אבו ג'אבר – מד"פ שנה ג' בתכנית ההכשרה לבית הספר היסודי במגזר הבדואי ד"ר אחמד אלעטאונה – מד"פ שנה ב' בתכנית ההכשרה לבית הספר היסודי במגזר הבדואי מר אנואר אלדדא - מד"פ שנה ב' בתכנית ההכשרה לבית הספר היסודי במגזר הבדואי גב' עפאף אבו ג'ארה - מד"פ שנה ב' בתכנית ההכשרה לבית הספר היסודי במגזר הבדואי מר נעמן סרסור – מד"פ שנה ב' בתכנית ההכשרה לבית הספר העל-יסודי	בניין אמנות חדר 2205
13: 00-12: 15	ארוחת צהריים (פגישה סגורה של הוועדה)		בניין אמנות חדר 2205
13: 45-13: 00	חלון זמן פתוח	הצגת תוצרים של מרצים וסטודנטים מהתמחות לשון ערבית	בניין אמנות חדר 2210
14: 30-13: 45	סטודנטים		בניין אמנות חדר 2205
15: 15-14: 30	בוגרים		בניין אמנות חדר 2205
15: 30-15: 15	הפסקה		
15: 45-15: 30	מפגש סיכום עם הנהלת המוסד והתכנית	פרופ' לאה קוזמינסקי – נשיאת המכללה ד"ר אורלי קרן – משנה לנשיאה וראש בית הספר להכשרה ד"ר מוסא אבו שארב - ראש התמחות בלשון ערבית כשפת אם	בניין אמנות חדר 2205
16: 15-15: 45	ישיבה פנימית של הוועדה		בניין אמנות חדר 2205